

Pris: 30 kr.

Foreningen Danmark-Letland

Nr. 4 december 2021 29. årgang

ISSN 1901-5720

Indhold

Præsident besøg	3
Ved monumentet den 18. nov.	4
Letlands 103 års fødselsdag	6
Generalforsamlingen	9
Årsberetning	12
Tale til Kirsten Gjaldbæk	15
Møde med Ambassadør Alda Vanaga	17
Runer i Letland	20
Kuldigas Regionsmuseum	27
/Restaurant Bangerts	27
Et Mellemspil / Starpspēle / Ein Zwischenspiel	31
Latvian Institute	36
Julemad i Letland	41
Bestyrelsen	44
Foreningen....	45
KALENDER for 2021	47

*Gæt et julemarked
Se svaret på side 47*

Forsidebillede fra LSM: Folkekunstner Ausma Spalviņa

En lettisk personlighed. Læs om hende side 38

Næste deadline er 1. marts.

Præsident besøg

Den lettiske præsident Egils Levits på besøg på den lettiske ambassade; sammen med Anda Dyrlund-Parbst, Holger Pyndt og Dita Schultz fra Foreningen Danmark - Letland.

I forbindelse med sit besøg i Malmø, mødtes Letlands præsident Egils Levits med lettiske diasporaorganisationer på den lettiske ambassade i København. Foreningen Danmark-Letland var repræsenteret af tre bestyrelsesmedlemmer - Dita Schultz, Anda Dyrlund-Parbst og Holger Pyndt. Under diskussionerne blev der svaret på spørgsmålene om diasporapolitik, Covid 19 situationen, samt om den grønne transformation af Letland i fremtiden.

Anda Dyrlund-Parbst

Ved monumentet den 18. nov.

Solen skinnede pludselig igennem de grå skyer ned til den lille flok mennesker, som havde samlet sig ved Det lettiske monumentet på Østre Kirkegård.

Anledningen var den 18. november, Letlands nationaldag. Ambassadør Alda Vanaga og ansatte fra ambassaden stod med en flot blomsteropsætning i røde og hvide farver. Desuden var medlemmer fra Danmark-Letland foreningen til stede og fra Lettisk-Dansk Forening.

Først holdt Alda Vanaga en smuk tale på lettisk. Hun kunne ikke undgå at nævne den triste situation i verden og ikke mindst i Letland lige nu. Men hun mindede os om de endnu sværere tider vores forfædre havde oplevet. Hun opfordrede os til hellere at glæde sig over, at Letland er kommet så langt siden halvfemserne, at vi har et frit land! Og til minde for dem, der ikke har nået at opleve et frit Letland, skylder vi at tænke positivt og fremad.

I stedet for gå i forskellige retninger og blive endnu mere uenige og splittede som nation, ønsker hun, at befolkningen lærer at lytte mere til hinanden og finder en fælles vej frem. Så mener Alda Vanaga, at vi nok skal komme igennem disse hårde tider.

Derefter blev der lagt blomster og så sang vi den lettiske nationalsang. Højtideligheden afsluttedes med et lille glas solbær balsam, som ambassaden bød på.

Senere fortalte foreningens formand Kirsten Gjaldbæk, at ambassadør Alda Vanaga var kørt fra kirkegården og hen til hende med en buket blomster og en gave da det var Kirstens fødselsdag den 19. nov. Samtalen mellem Kirsten og Alda Vanaga blev ført udenfor i fri luft, da Kirsten var i isolation på grund af at en hjemmesygeplejerske var testet positiv for corona.

Foto og tekst Anda Parbst-Dyrlund og LN.

Ambassadør Alda Vanaga holder tale ved monumentet.

Letlands 103 års fødselsdag

Lettisk Klingeris (fødselsdagskringle)

Letlands nationaldagsfest den 18. nov. blev fejret i Kulturhuset Kilden i Brøndbyøster lørdag den 20. november.

Det er eventkomiteen, som består af medlemmer fra Dan-

mark-Letland Foreningen og Lettisk-Dansk Forening og andre letter uden for foreningen, som i samarbejde med ambassaden havde arrangeret festen.

Festlighederne startede klokken 16.00 og ved indgangen skulle alle vise test eller coronapas. Som sædvanlig var alle meget festligt klædt på i fine kjoler og mænd i skjorte og jakke. Der var også en hel del børn, piger i strutkjoler og de små drenge i

Nogle medlemmer af koret inden de skal synge

fint tøj. Alle satte deres medbragte mad på bordet og det blev arrangeret til en smuk fælles buffet. Der var alt, røget kylling fra Letland, pandekager med fyld og lettisk æblesaft m.m..

Bordene i

salen var stillet med god afstand og vi måtte kun være 150 personer, hvilket vi også var.

Da alle var kommet på plads, så vi først på storskærm den lettiske præsident Egils Levits tale til letter i udlandet. Dernæst holdt ambassadør Alda Vanaga en tale på lettisk for forsamlingen. Så sang og dansede nogle af de 30 elever fra "Den lettiske Lørdagsskole" og derefter sang Københavns lettiske kor "In Corde Meo" og endelig blev der budt velkommen til to kunstnere fra Letland, Zane Dombrovskā og Dita Lurikā.

Københavns lettiske kor "In Corde Meo"

Dita Lūriņa (vocal) og Zane Dombrovska (vocal og klaver)

Det er den lettiske stats diaspora fond som giver støtte til at kunstnere kan rejse til udlandet og udbrede deres kunst.

De to kunstnere var nærmest en slags konferancierer for resten af aftenen. Det vekslede mellem sange, lege og quiz og den store fællesspisning. Vi var vel 8 personer fra vores forening og resten af deltagerne kom fra Lettisk-Dansk Forening.

Der var bagt en kringle hvoraf man kunne læse, at det var Letlands 103 års fødselsdag, jeg tror ikke den var til spisning. Men derimod var der en anden kringle som vi gerne måtte smage.

De to lettiske kunstnere var dygtige, det lykkedes dem at få alle ud på gulvet og lave sanglege og alle dansede sammen til sidst. Igen en meget vellykket Nationaldagsaften.

Det er et stort arbejde at få arrangeret sådan en fest og få det hele til at klappe. Vi fra Danmark-Letland foreningen siger mange tak til alle jer der var med til det store arbejde.

Ambassadør Alda Vanaga, Niels Bendix Knudsen og Lis Nielsen

Generalforsamlingen

Referat af generalforsamlingen afholdt i Kulturhuset Kilden i Brøndbyøster torsdag den 16. sep. kl. 19.00.

14 deltagere mødte op.

Dagsordenen

1. Valg af dirigent

Holger Pyndt blev valgt og erklærede at generalforsamlingen var lovligt indkaldt ifølge vedtægterne.

2. Formandens beretning

Kirsten Gjaldbæk aflagde beretning, men fortalte at der på grund af Corona havde været meget få aktiviteter. Beretningen står lige efter denne artikel.

Kirsten sagde, at der nu var 2 nye arrangementer på vej. Den 2. nov. møde på Ambassaden og i januar et besøg hos kunstneren Ieva Blume i hendes atelier.

Beretningen blev godkendt

3. Det reviderede regnskab

Anda gennemgik regnskabet, som blev godkendt.

4. Forslag fra medlemmerne

Ingen forslag

Kirsten Gjaldbæk modtog en gave og en stor buket blomster fordi hun havde været medlem af bestyrelsen i 25 år. Gaven var 6 spisetallerkener fra Nature by Hand.

5. Fastsættelse af kontingent

Bestyrelsen fremkom med et ønske om at forhøje kontingentet
Beløbene foreslås sat op til:

Enkelt medlem fra 250 kr. til 300 kr.

Husstand fra 350 kr. til 400 kr.

Unge og pensionister 175 kr til 250 kr.

Organisationer 550 kr. til 550 kr.

Kontingent forhøjelsen blev vedtaget fra 2022.

6. Valg af medlemmer til bestyrelsen for 2 år

Kirsten Gjaldbæk, blev genvalgt

Niels Bendix Knudsen, blev genvalgt

Anda Dyrland-Parbst, blev genvalgt

Signe Struberga udtrådte af bestyrelsen.

7. Valg af 1 suppleant for 1 år

Peter Fjerring blev genvalgt

8. Valg af revisor

Henning Svane, blev genvalgt

Revisorsuppleant Dora Bentsen, genvalgt.

Evt.

Kirsten blev gratuleret med blomster, gave og tale, da hun havde været medlem af bestyrelsen i 25 år.

Derefter spisning af smørrebrød og underholdning ved Niels Bendix Knudsen og Lis Nielsen. De fortalte om oplevelser fra højskolen i Rite i Letland i sommer.

Bagefter konstituerede bestyrelsen sig:

Formand: Kirsten Gjaldbæk

Næstformænd: Niels Bendix Knudsen og Holger Pyndt

Kasserer og Web supporter: Anda Dyrland-Parbst

Sekretær og redaktør: Lis Nielsen

Kontaktperson til Østersø-ngo: Peter Fjerring

Event koordinator og Web supporter: Dita Schultz

Foto og Ref. LN

Nogle af medlemmerne til generalforsamlingen

Birgit Mollerup og Birgit Møller-Kristensen

Årsberetning

Som alle ved, gjorde Corona-krisen det nødvendigt at udsætte generalforsamlingen til afholdelse i august/ september, alt efter hvordan situationen udviklede sig.

Årsberetning 2020-2021

I årets løb er to af vores medlemmer afgang ved døden: Jakob K. Lomholt og Per Carlsen Æret være deres minde!

Og hvordan ser det så ud med foreningen og dens aktiviteter nu?

En stor tak til bestyrelsen og aktive medlemmer for den store indsats, der holder foreningen i gang. Tak til redaktøren og de mange bidragydere for det gode og indbydende blad, som er vores vigtigste middel til at holde kontakten med medlemmerne og at oplyse om mange sider af livet i Letland. Også tak til webmaster, som ajourfører vores hjemmeside, så vi er lette at finde og kontakte, når nogen googler efter oplysninger om Letland.

De aktuelle medlemstal 2020-21 er:

Enkeltpersoner	23
Husstande	9
Pensionister	28
Organisationer	5

Det er et lille fald i antal medlemmer, men vi prøver at finde nye medlemmer, at gøre opmærksom på foreningens eksistens og at tiltrække andre grupper. Vi håber, at de nuværende medlemmer også vil prøve at finde flere nye medlemmer.

De aktiviteter vi laver eller går ind i, skal helst være selvfinansierende, idet vores kontingent hovedsageligt går til udgivelse af vores blad. Vi er derfor glade for at kunne lave arrangementer fælles med andre foreninger. Blandt andet med Foreningen Norden. Det betyder, at vi bliver inviteret til arrangementer, arrangeret af andre, men inden for vore medlemmers

interessefelter, og hvor vi som deltagere kan bidrage til, at den lettiske side/vinkel af emnet også bliver tilgodeset. Vi ser frem til, at dette også genopstår efter Corona-tiden.

Vi er også medarrangører til en del events, sammen med Letlands ambassade og Lettisk-Dansk Forening her i Danmark, og har nu også fået lidt mere kontakt til Dansk-Estisk Selskab.

Listen over, hvad vi har deltaget i og hvad vi har kunnet indbyde til, er meget kort, pga Corona-restriktionerne, noget af det har været omtalt i Bladet, men en del invitationer har vi på grund af kort frist kun kunnet udsende på mail til medlemmerne f.eks. forpremieren på Margrethe den Første-filmen. Derfor er det meget vigtigt, at vores mail-liste bliver holdt opdateret af de tilmeldte medlemmer.

I løbet af året 2020-21 har vi bl.a. haft eller deltaget i følgende arrangementer.

Jani 2020 festen blev gennemført, men pga oronarestriktioner med kun 50 deltagere

Nov. 2020 Nationaldagsfesten blev aflyst pga coronarestriktioner

3. juni 2021 Sammenkomst i ambassadens have med udenrigsminister Edgars Rinkevics

14. juni Kransenedlæggelse ved monumentet på Vestre Kirkegård – kl. 11 om dagen, i anledning af deportationerne i 1941. Det er ambassaden, der står for højtideligholdelsen, vi annoncerer den, og der er et skiftende antal medlemmer, der deltager.

Juni - Juli Lettisk sprogkursus på Rite højskole. Der var ikke mange deltagere på kurset, men de fik øvet sproget ved at tale med de letter, som de mødte.

Fremtidige arrangementer:

2.november. Møde på Ambassaden, Ambassadøren orienterer om Letland.

Januar 2022 besøg hos Ieva Bluma i hendes studio.

Samarbejdspartnere:

Letlands Ambassade og ambassadør

DK-ambassade i Riga
Det Danske Kulturinstitut
Københavns Kommune (international musikfestival)
Rite Højskole
Lettisk-Dansk Forening Jylland og Den lettiske forening på
Sjælland
KUKS
Østersø NGO Netværk
Foreningen NORDEN
Dansk-Estisk Selskab
Galleri Gl.Lejre
Svensk-Lettisk Forening
Norge-Latvia foreningen
Civic Alliance Latvia

Vi kan se, at der jævnligt er besøg på vores hjemmeside, og det afføder også meget forskellige henvendelser med spørgsmål, hvoraf nogle kan besvares, og de øvrige bliver sendt videre.

Bladet giver brede orienteringer, og vi opfordrer alle til at komme med indlæg eller ideer.

Mailinglisten gør vi meget tit brug af, så hvis man endnu ikke er med på den, men har en mailadresse, så er det en god ide at sende besked til os.

Endnu engang tak til alle for godt samarbejde, med håb om, at det også fortsætter.

Kirsten Gjaldbæk, September 2021

Se side 31!

Bogpræsentationer lørdag den 15. januar 2022 klokken 14:30 til 16:30
i Café Globen, Turesensgade 2, København K

Helge Krarup præsenterer "Spredt samlet", opsamling af 40 års digte.

Benny Pedersens "Et mellem spil" er en opdateret udgave af en 40 år gammel, duplikeret udgivelse, nu på dansk, lettisk og tysk.
anmeldelse side 31.

Ole Bundgaard vil byde jer velkommen med sprøde saxofontoner.

Der bydes også på et glas vin.

Tale til Kirsten Gjaldbæk

Afholdt i forbindelse med generalforsamlingen.

Kære Kirsten

Du har arbejdet for Foreningen Danmark Letland i mange år. Foreningen er på mange måder personificeret med dig. I år er det 28 år siden du startede og du har fortalt, at du i 1993 kom ind i foreningen og næsten med det samme kom ind i bestyrelsesarbejdet. Vi har kunnet finde frem til, at du har været i bestyrelsen siden 1995, så sidste år havde du 25 års jubilæum i bestyrelsen.

Det vil vi gerne fejre, for ved sidste generalforsamling var der corona og du kunne ikke komme, så lad os glæde os over, at vi og du ikke mindst kan sidde her og vi kan fejre dig uden mundbind.

Niels og jeg er de i bestyrelsen, som har kendt dig i længst tid. Vi ved at din interesse for Letland, blandt andet er opstået, fordi du har afholdt mange tyskkurser for lærere i Riga og i Letland efter Letlands befrielse. Vi har hørt dig fortælle om tyskkurserne og hvor glade dine lærere har været for dig, så glade at de efter for nylig at have hørt, at du havde fået et æresbevis af udenrigsminister Edgars Rinkēvičs har skrevet og sagt til dig: ” det har du fortjent”.

Du har ikke kun styrket forbindelserne til Letland, men i høj grad til hele Østersø området. Du har rejst til utallige møder og konferencer og med dine til stædighed grænsende argumenter fået din vilje igennem.

Du har venner og bekendte i alle Østersø landene, og du har lettiske venner som stadig kontakter dig, og nogle af de venner hjælper endda os, hvis vi skal have hjælp til at se noget i Riga eller andre steder, tak for det.

Kirsten, du er et ihærdigt, udholdende og arbejdsomt menneske, som også har stor impati og forståelse for andre. Du har styret foreningen dygtigt og forstået, at det var vigtigt med kontakt til ambassaden og de bonede gulve. Du er gået til mange møder og har fortalt om foreningen og om Letland. Du har været Letland og foreningen en god repræsentant. Alt

det arbejde er frivilligt og uden at du nogensinde har fået en krone for det.

Du har også altid været favnende, på den måde at bestyrelsen altid, er blevet inviteret på middag, når vi skulle holde møde. Det har gjort møderne bedre. Og det har altid været hjemmelavet og god mad, du er også en god kok.

Men du har viet mange, mange timer af dit liv på Letland og Foreningen, og vi håber at du i lang tid endnu kan være aktiv i vores forening.

Vi er glade for at kunne sige dig tak på bestyrelsens og hele foreningens vegne. Til Lykke!

Kirsten blev formand for foreningen i 1999. Så i 2024 er der 25 års jubilæum som formand!

På hele bestyrelsens vegne

Niels Bendix Knudsen

Lis Nielsen

Indkaldelse til Generalforsamling tors. den 7.april 2022 i Kilden Brøndbyøster.

1. Valg af dirigent
2. Valg af referent
3. Formandens beretning til godkendelse
4. Godkendelse af det reviderede regnskab og godkendelse af budget for indeværende år
5. Forslag fra bestyrelsen
6. Forslag fra medlemmer
7. Fastsættelse af kontingent
9. Valg af bestyrelsesmedlemmer og suppleant(er)
10. Valg af revisor og suppleant(er)
11. Eventuelt

Forslag, der ønskes behandlet på generalforsamlingen, skal indsendes skriftligt til bestyrelsen inden 15. februar. Forslag udsendes til medlemmerne sammen med den endelige indkaldelse til generalforsamlingen.

Møde med Ambassadør Alda Vanaga

af Holger Pyndt, næstformand

*Ambassadør
Alda Vanaga
og Anita Rand*

Mange af foreningens medlemmer havde den 2. november benyttet anledningen til at møde den lettiske ambassadør.

Det er blevet en fast tradition at afvikle årlige møder mellem ambassadøren og medlemmer af Danmark-Letland Foreningen, men pga. coronaen var der gået næste to år siden det sidste møde. Mødet er bygget op på den måde, at foreningen leverer kager, mens ambassaden serverer kaffe/te med balsam. Ambassadøren indledte mødet i mol, da Letland på det seneste er blevet "europamester" i corona med rekordhøje smittetal og et presset sundhedsvæsen, som er nødt til at prioritere behandling af corona frem for andre sygdomme. Dette på trods af at næsten 70% af letterne har fået første vaccinationsstik.

Årsagerne til den triste situation kunne efter ambassadørens mening ligge i to forhold: Letland havde fra starten valgt at tackle corona defensivt med begrænsede indkøb af vacciner,

hvilket senere i forløbet gav økonomiske smerter. Den anden forklaring kunne være en arv fra tiden under Sovjetunionen, hvor befolkningen vænnede sig til at finde andre løsninger end dem kommunistpartiet dikterede. Selv om den folkevalgte regering er valgt demokratisk, har tilslutningen til den gratis vaccination været tøvende. Så nu må befolkningen igen underlægges barske restriktioner med lukning af kulturinstitutioner og restauranter og natligt udgangsforbud. I første omgang skal restriktionerne kun vare en måned – om de skal fortsætte hen imod jul må resultaterne vise.

Medlemmerne havde inden mødet meldt et par spørgsmål ind, blandt andet et om hvorvidt den tidligere Brain Drain er blevet afløst af en returbevægelse med Brain Gain. Ambassadøren måtte beklageligvis konstatere, at der fortsat er en netto udvandring fra Letland. I stedet for at vende hjem til Letland har mange af de lettere, som arbejdede i UK, søgt til andre europæiske lande, så Brexit har ikke haft større indflydelse på udvandringen. Ambassadøren havde i Vejle området mødt letter, som overvejede at vende tilbage og en familie tog springet med en plan om at oprette en forretning i hjemlandet.

Ambassadøren knyttede også kommentarer til COP 26. Hun mener danske og lettiske virksomheder har gode muligheder

for samarbejde, og hun har forsøgt at formidle kontakt. Letland har de samme udfordringer som Danmark med transport og landbrug. Letland har brug og gode muligheder for udvikling af mere vindenergi, hvor Danmark er front runner. Ambassadørens ophold i Danmark slutter efter planen i sommeren 2022 og på den baggrund blev hun spurgt, hvad der havde overrasket hende mest under opholdet i Danmark. Hun indledte med at sige, at Danmark har et kolossalt positivt ry i det diplomatiske korps, hvor man kan forledes til at tro, at alt er rosenrødt. Når man har boet længere tid i Danmark finder man ud af, at landet lige som alle andre har sine problemer og udfordringer, men et stabilt politisk styre med evnen til at lægge længere planer og udføre disse har bragt Danmark vidt – bla. et BNP 15 gange så stort som Letland. Og corona-krisen har vist hvor vigtig den tillid er mellem regeringen/Folketinget og befolkningen, som har bevirket at Danmark har godt styr på corona krisen. Helt positivt har cyklingen været. Med cykelstier næsten alle steder er ambassadøren ofte blevet fristet til at tage cyklen i stedet for at blive kørt i bil.

Runer i Letland

af Per Nielsen

Fund med spor efter vikinger i Letland.

Runealfabetet er et skriftsystem, der blev udviklet i den germanske og nordiske kultur i jernalderen omkring 2. århundrede e.Kr. Runetekster blev typisk ”ristet” i metal, træ, ben eller på sten. Vikingerne brugte også runealfabetet, og de rejste ud i verden. Derfor har man fundet deres runeindskrift i England, Europa og Mellemøsten og så fjerne egne som Rusland og Grønland.

Vikingerne har også været i Letland og sejlet på Daugava. Islandske sagaer og svenske runesten beretter om deres færd i det baltiske område. Der er fund af skandinaviske vikingesmykker og -våben, og man finder mange af de typiske skandinaviske bådformede grave fra den tid, de såkaldte Velna laivas (Djævlebåde), især i Kurzeme. Endelig er der Grobiņa, som ligger nær Liepāja og tæt ved Østersøen, hvor der har været en skandinavisk bosættelse fra ca. 650 e.Kr. til omkring 900 e.Kr.

Mærkelig nok er der kun gjort ét sikkert runefund i Letland. Det er fra borghøjen Daugmale. Stedet ligger meget tæt på Riga - på Daugavas venstre bred. Her har man i tidernes morgen valgt at opføre en borg på et næs, som allerede fra natu-

Foto fra udgravningen af borghøjen i Daugmale 1933.

rens side ligger godt beskyttet. Mod syd og vest er det afgrænset af en op til 10 m høj og stejl skrænt, og mod nord – en op til 25 m høj og stejl klint ud mod Daugava. Kun i øst er der ikke nogen naturlig barriere. Her har man opført en 7 m høj vold med en 80 m lang voldgrav på ydersiden. De første mennesker bosatte sig her i slutningen af det 2. århundrede f.Kr.

Daugmale har været en vigtig flodhavn, og stedets storhedstid ligger fra det 10. til det 12. århundrede. Daugmales borghøj med bosættelse, havn og kirkegård er en af de mest interessante arkæologiske steder i Letland. Siden 1933 har der været flere udgravninger på og omkring borghøjen. Arkæologerne kan konkludere, at borgen har været brændt ned og genopbygget mindst 14 gange i den tid, den har eksisteret.

I 1937 fandt arkæolog Valdemārs Ģinters (1899–1979) en helt unik genstand under udgravningen af borghøjen - et halvt køllehoved med en skandinavisk runeindskrift med 11 runer.

Rentegning af køllehovedet med runeindskrift.

Køllehovedet er lavet af kalksten, som ifølge analyser har vist sig at stamme fra bredden af Daugava. Det indikerer, at køllehovedet blev lavet på stedet engang i det 11. århundrede. Indskriften er skrevet med de såkaldte kortkvistruner fra vikingetiden og der står lige ud ad landevejen: *runar thisar o...* – det betyder frit oversat *disse runer o...*” (måske var det Olaf, der ristede dem?). Desværre har man kun halvdelen af køllehovedet, den manglende del har man endnu ikke fundet, så indskriften er indtil videre blot en del af en sætning.

Det halve køllehoved fra Daugmale er indtil videre den eneste sikre runeindskrift, som kendes i Letland.

Spørgsmålet er, om der i Letland før 1200-tallet har været et skriftsprog. Det er ikke utænkeligt; men man har bare ingen fund, som peger i den retning. Runeskrift ville være nærliggende, da vikingerne tydeligvis har været i tæt kontakt med den lokale befolkning. Det er muligt, at man skrev på let for-

gængelige materialer som vokstavler eller birkebark, der ikke er bevaret. De tyske præster og adelige har helt sikkert betragtet

Køllehovedet er i dag udstillet på Latvias Nacionālais vēstures muzejs (Letlands nationalhistoriske museum) i Riga. Foto: Per Nielsen.

sådanne indskrifter som hedenske og gjort hvad de kunne for at destruere dem.

Der er fundet enkelte uforståelige indskrifter, som muligvis kan henføres til tiden før 1200, bl.a. en sten med et mærkeligt tilsyneladende menneskeskabt mønster hugget i 2 rækker, fundet i landsbyen Rundēni i Ludza-distriktet. Stenen med de mystiske tegn befinder sig nu på det etnografiske frilandsmuseum, men indtil videre har ingen forsøgt at tyde tegnene. Det eneste, der står klart, er, at det ikke er runer.

Der kendes en del lettiske runelignende indskrifter fra det 16. frem til det 18. århundrede. Ofte er det meget korte indskrifter. Men måske er her snarere tale om egermærker, der kan have en ekstrem lighed med runer.

I 2012 troede letterne, at de havde fundet en runesten ved Liezēre i Madona-regionen. Det var en stor granitsten med runetegn formet i et slangelignende mønster (0,7 m langt og 0,5 m bredt) på den flade side af stenen. Men den svenske runo-

Liezēre-runestenen. Foto: Juris Urtāns.

log Magnus Källström har undersøgt indskriften og fastslået, at der er brugt runer fra to forskellige runealfabeter med en tidsmæssig forskel på 300 år. Derfor kan der ikke være tale om originale runer, men en efterligning. Runerne læses som: ailssaidlr ° assmadë ° s ° ld(r) ° masse ° ëbë(r)t), og det giver ingen mening.

Den lettiske arkæolog Juris Urtāns mener, at stenen sandsynligvis er en runestensefterligning fra det 19. århundrede; brugt som parkudsmykning ved herregården i Liezēre. Stenen har ingen arkæologisk værdi; men den er til dato den eneste kendte professionelt udførte runestensefterligning i Letland.

Faktisk for godt og vel et årti siden blev en lettisk runegåde løst her i Danmark. Det er en pudsig historie. I 2010 havde Vikingemuseet i Ladby besøg af en lettisk gæst, Solvita Pušpure. Solvita opsøgte specifikt museet for at få hjælp til at tolke et lettisk runefund. Hun fik fat i en af museets daværende runekyndige medarbejdere, Eigil Nikolajsen. Solvita kunne fortælle, at 20 år tidligere var der i Kurzeme blev fundet et knækket sværd med runer. Fundomstændighederne var noget besynderlige, for det blev fundet i et hult træ, som man var i gang med at fælde. Det var uvist, hvordan ”sværdet” er havnet inde i det hule træ. Umiddelbart mente finderens, at der måske ikke var tale om en ægte oldsag; men om en genstand, der havde relation til de nazityske SS-legioner¹, der netop i Kurzeme havde kæmpet en forbitret kamp mod Den

---

1 SS, forkortelse for Schutzstaffel, var et nazistisk korps, der i 1925 blev oprettet som Hitlers livvagter og endte med at blive et magtfuldt og stærkt militariseret ideologisk elitekorps. Fra den 6. januar 1929 blev korpsets mest kendte chef Heinrich Himmler indsat som Reichsführer-SS.

Under den Røde Hærs strategiske offensiv i Baltikum i efteråret 1944 blev den tyske Heeresgruppe Nord afskåret fra resten af de tyske styrker mellem Tukums og Liepāja i Letland. Enheden forblev isoleret og kæmpede forbitret i det der kaldes slaget om Kurlandskedlen indtil udgangen af krigen. Da den tyske enhed blev beordret til at overgive sig til den sovjetiske kommando den 8. maj, var styrken i radiotavshed og modtog ikke den officielle ordre før den 10. maj, to dage efter den officielle tyske kapitulation. Det var en af de sidste tyske hærenheder, der overgav sig i Europa.

Røde Hær i de sidste måneder af 2. Verdenskrig. SS-folkene var meget interesserede i runer, og selve SS-symbolet er lånt fra de germanske sejrsluner, die Sieg-runen.

Solvita havde fotos med af fundet, og Eigil Nikolajsen kunne uden de store vanskeligheder læse inskriptionen. Men der er ikke noget at sige til, hvis letterne har haft problemer med oversættelsen, for der er ingen ord, der minder om det gamle nordiske sprog, man normalt møder i runeindskrifter. På den ene side lyder teksten: ERNST:VOSS:FREDERITS. Og på den anden side: TEGNET:AF:K:NIELSEN.

Eigil Nikolajsen var ikke i tvivl om, hvad det var, man havde fundet i træet i Kurzeme. Der var ikke tale om et knækket sværd fra vikingetiden og genstanden havde heller ikke noget med SS-legionen at gøre. Det var derimod en støbejernsdolk med runeindskription og tilmed af nyere dato. Oprindelsesstedet var der heller ingen tvivl om. Det var Ernst Voss' Støbejernsfabrik i Fredericia. I slutningen af 1800-tallet og et godt stykke ind i 1900-tallet fremstillede fabrikken et bredt udvalg af støbejernsvarer, som blev eksporteret til det meste af Europa samt Tyrkiet og Ægypten. Helt i tråd med tidens nationalromantiske strømninger blev en del af varerne udsmykket med mønstre hentet fra den nordiske oldtids dyreornamentik, også kaldet Oldnordisk Dragestil. I Voss' varekatalog fra 1908 kan man se, hvad fabrikken tilbyder inden for galanterivarer. Det er specielt på de mindre pyntegenstande som f.eks. lysestager og penneholdere, at man også finder runeindskrifter. Indskrifterne er korte og oplyser kun fabrikkens navn og hvem der har designet genstanden. Runedolken, der blev solgt som brevpresse, er sågar på forsiden af kataloget.

Som "oldsag" betragtet er runedolken noget af et blandingsprodukt. Selve dolktypen hører hjemme i ældre bronzealder, runetegnene er fra vikingetiden/middelalderen, men både sproget og materialet (støbejern) er fra nyere tid.

Det skal tilføjes, at det ikke er første gang at en Voss-runedolk dukker op under besynderlige omstændigheder ude i den store verden. På Grønland er der fundet en tilsvarende dolk i en rævegrav i nærheden af Nuuk.

Voss varekatalog 1908. Foto: Eigil Nikolajsen.

Runedolken fra Kurzeme befinner sig i dag hos en privat samler i Letland.

Litteratur

Ieva Ančevska, uddrag fra: „Latviešu un skandināvu saskarsme vēstures gaitā”.

I: ” RŪNAS PAR SKANDINĀVU UN LATVIJAS IEDZĪVOTĀJU SASKARSMI” 2020.

<http://e-mistika.lv/runas-par-skandinavu-un-latvijas-iedzivotaju-saskarsmi/>

Erik Moltke: ”Falske” runeindskrifter. Nationalmuseets Arbejdsmark 1982, s. 5-12.

Eigil Nikolajsen: ”Runesværdet fra Kurland” I: Fund & Fortid 2011/1, s. 24-26.

Juris Paiders: ”Senlatviešu rakstības noslēpumi” Rīga 2003.

Arnis Rādiņš ”Ceļvedis latvijas senvēsturē” Rīga 1996.

Marianne Ritzau: Oldnordisk Dragestil – en epoke hos Voss. Vejle Amts Årbog 1993, s. 11-26.

Juris Urtāns: ”Liezēres rúnakmens” I: ”Kultūras krustpunkti”, 7/2015, s. 15-24.

Kuldigas Regionsmuseum

/Restaurant Bangerts

Af Olav Ernstsén.

De første oplysninger om udstillinger af forskellige kunst- og brugsgenstande i Kuldiga fandt sted i 1899 i Kuldigas Rådhus. Det var en specialkomite, som stod for udstillingen, og det var også komiteen, som henvendte sig til Kuldigas og omegnens indbyggere om at give nogle genstande fra deres hjem til udstillingen, og til udstillingen blev der afleveret alle slags husholdningsgenstande, våben, møntsamlinger og broderier. I oktober 1935 besluttede Kuldigas Byråd at oprette et museum. Det var byens borgmester J. Dreimanis og H. Celmins,

Kuldigas Regionsmuseum

som stod for at realisere dette med H. Celmins som administrator . I O.Kalpaka iela blev der i en ejendom indrettet fire rum, som blev taget i brug til det nye museum.

I 1939 blev museet flyttet til Pils iela 5 - (Slotsgade). Bygningen kaldtes også Bangerts Villa, opkaldt efter den tidligere ejer, kaptajn og fabrikant Luiss Bangerts fra Liepaja i Kurzeme. Det siges, at han havde skænket bygningen til sin tilkommende hustru som en bryllupsgave. Desværre findes der ikke mange oplysninger om hustruen Fanija Bangerte. Bygningen er forbundet med en legende, og den mest troværdige er, at den har fungeret som Ruslands delegeredes administrative bygning i forbindelse med Verdensudstillingen i Paris i 1900.

Bygningen menes at være bygget i tiden kort før år 1900. Lignende bygninger blev bygget i 1880-erne i Liepaja efter tegninger af arkitekten Maks Bercis .

En kuldigaborger har i 2019 fortalt, at bygningen efter sigende er flyttet fra Liepaja efter nedtagning og senere genopført i Kuldiga på det smukkeste sted i byen med udsigt over floden Venta. Der findes troværdige oplysninger om, at det sted hvor bygningen ligger, har tilhørt Den Liviske Orden.

Udsigten fra en åben dør.

Kært barn har mange navne, og det drejer sig også om denne villa, som også af nogle blev kaldt Villa Bella Vista og på lettisk - Villa Skaistais Skats, altså Villaen med det smukkeste udsyn.

Der findes en kontaktbog for Kuldiga med indledning af byens borgmester Inga Berzina. I kontaktbogen kan man læse: "Ja, man kan forestille sig, hvorledes nysgerrige rettede deres blik mod den unge smukke Fanija, når hun opholdt sig på første sal iklædt tidens sidste skrig af yndefuld påklædning. Især ved solnedgang samledes mange af byens borgere foran villaen for at få et blik

*Restaurant
Bangerts*

af den yndige unge dame.” Kuldigas Regionsmuseum rummer store samlinger af fotografier, etnologiske samlinger, møntsamlinger m.m. Museets rolle er især at

fortælle om regionens ældste historie frem til Kurzemes og Zemgales Hertugdømme.

Det tog sin tid at indrette regionsmuseet, efter at kommunen havde overtaget bygningen. I en kortere periode fungerede bygningen som skole, og det berettes, at skolens lærere og elever kunne høre, hvordan tyske soldater arbejdede med at bore huller i den røde brosbropiller for at placere sprængstoffer i hullerne.

I 1942 blev Evita Upite direktør for Regionsmuseet. Hun var en berømt lettisk kunstmaler, som kom sammen med Janis Tidemanis, som blev født i 1897 og døde i Canada i 1964. Han var en af Letlands kendteste kunstmalere i 1930-erne, han repræsenterede den modernistiske kunstretning.

Under Den Anden Verdenskrig blev museet indrettet med flere udstillingsgenstande, og det siges, at der i 1945 var 5.038 udstillingsgenstande på museet.

I 1950 blev der også plads til en naturafdeling på museet, hvor man kan se ting, der er fundet i Kudigas Regionens natur.

I 1996 blev der optaget episoder til en film med titlen ”Legenden om Tidemanis”. Et menneskes skæbne i en skæbnesvanger tid med krig.

I december 2009 kunne man ved et festligt arrangement afsløre regionsmuseets renoverede facade. Samme år skete en

renovering af byens centrum.

Hvordan gik det med Fanija, efter at kaptajn Bangerts døde? For at kunne klare sig, blev hun tvunget til at sælge Villa Bell a Vist for 800 rubler. Det skete i en tid, hvor magt og penge tog en vending i Letland, og derfor havde 800 rubler, som den ulykkelige enke havde modtaget efter salget ingen værdi.

Tæt ved regionsmuseet ligger Restorans Bangerts, som selv sagt har navn efter kaptajn Bangerts. Ja, som en ansat sagde: Restauranten er viet til Bangerts familien. Fra restauranten er der en henrivende udsigt over floden Venta.

Restauranten er især på grund af sin smukke beliggenhed og den spændende mad kåret til at være den 24-ende bedste restaurant i Letland. Restauranten bestræber sig på at benytte lokalt producerede produkter. Fra restaurantens sommerterrasse har man mulighed for at opleve byens open-air biograf.

Alt godt for Foreningen Danmark-Letland og for de ansatte på Den Lettiske Ambassade.

God jul!

Billeder fra Restaurant Bangerts

Et Mellemspil / Starpspēle / Ein Zwischenspiel

Anmeldelse af Per Nielsen

Et Mellemspil / Starpspēle / Ein Zwischenspiel

En tresproget digtsuite af Benny Pedersen

Bogomtale ved Per Nielsen

”Et Mellemspil” er noget så bemærkelsesværdigt som en tresproget digtsuite. De tre sprog er dansk, lettisk og tysk. Den lettiske oversættelse har Guna Grinberga stået for. Flere af venskabsforeningens medlemmer kender hende som en glimrende underviser i lettisk. Her får vi en prøve på Gunas evner som litterær oversætter.

Med en udgivelse på tre sprog i samme bog vil Benny Pedersen vise, at de 42 digte ikke er bundet til et bestemt sprogområde, men lige så godt kunne være skrevet på lettisk eller tysk eller et helt tredje sprog. De emner, han tager op, er alment gyldige.

Det var læsning af den danske oversættelse af den lettiske digter Aleksandrs Čaks, der inspirerede Benny Pedersen til, at den ene oversættelse skulle være til lettisk, netop fordi det er et lille sprogområde, ligesom dansk. Tysk er valgt som en imødegåelse af, at alt i dag skal skrives på engelsk. Benny Pedersen har i tidens løb interesseret sig for og rejst meget i Tyskland. Det fungerer fint med de tre sprog. Man kan nærmest forestille sig, hvordan det vil lyde, hvis teksterne bliver læst op på dansk, lettisk og tysk. Et poetisk musikalsk oratorium.

Digtsuiten er en sammenhængende fortælling om et menneskes angst for døden. Digter-jeget, der omtaler sig selv som Orfeus og betragteren, krydser i en mareridtsagtig drøm floden Styx og møder den verden, der findes på den anden side. Teksten læser jeg mere som digter-jegets metaformættede memento mori, end et poetisk rekviem. Broen optræder

BENNY PEDERSEN

ET MELLEMSPIEL

STARPSPELE

EIN ZWISCHENSPIEL

gentagende gange som et væsentligt element i teksten, og man får uvilkårligt associationer til Edvard Munchs berømte værk "Skriget". Sidst i digtsuiten kommer et stærkt udsagn: Jeg vil ikke / røre døden / Ikke have med / den at gøre
Lad os tage den på de to andre sprog også. Først på lettisk:
Es nevēlos / pieskarties nāvei / negribu neko ar / to kopīgu
Og på tysk: Ich will den Tod / nicht berühren / Nicht mit ihm / zu tun haben

Hvis ikke ordene går gennem marv og ben, er det en god idé at genlæse H.C. Andersens "Historien om en moder". Så forstår man måske teksten bedre, selv om Benny Pedersens pointe er en anden. De 42 digte er ledsaget af 42 illustrationer, udført af Stine Reintoft. Personligt synes jeg, at illustrationerne ikke rammer den angst og fortvivlelse, jeg møder i teksten. Tegningerne er for pæne. Her ville Palle Nielsens grafik have ramt plet, især han sidste serie "Mennesker i den forladte by". Men den slags er smag og behag.

Som helhed er "Et Mellemspil" en digtsamling, der varmt kan anbefales med dens interessante kombination af flere sprog. Benny Pedersen (f. 1954) har skrevet digte siden 1970. Med årene er det blevet til en del digtsamlinger.

Udover at skrive digte i ny og næ har Benny Pedersen siden 2005 kørt projekt DIGTERE PÅ DVD, hvor han optager og redigerer portrætter med danske digtere.

Et Mellemspil / Starpspēle / Ein Zwischenspiel. En tresproget digtsuite af Benny Pedersen.

Oversættelse til lettisk: Guna Grinberga.

Oversættelse til tysk: Ulla Conrad.

Illustreret af Stine Reintoft

Bogen udkommer på Forlaget Ravnerock primo december 2021. Pris: 175,- kr.

<http://ravnerockforlaget.dk/>

På arkæologitur til Letland **fra lørdag den 4. juni til lørdag den 11. juni 2022.**

Tervete Hillfort

Fra den 4. til den 11. juni 2022 drager den arkæologiske forening HARJA på tur. Det bliver en tur med fokus på arkæologi, historie og natur.

Vi kører i en bekvem langtursbus med kurs mod Letland og sejler med færger fra Karlshamn i Sverige til Klaipeda i Litauen. På vejen gennem Litauen gør vi holdt ved Korshøjen, som i sig selv er en uforglemmelig oplevelse. Vi krydser herefter grænsen til Letland, og vi skal se nærmere på kurlandsfyrsternes sommerpalads i Rundāle, inden vi når frem til Letlands hovedstad Riga, hvor vi skal bo bekvemt, lige i kanten af den gamle bydel.

Vi skal både rundt i Riga og langt ud på landet. Vi skal en tur ned i en tophemmelig sovjetbun-

Lettiske kvindesmykker fra 1200 - tallet

Grobinas vikinger

ker. Vi skal se nærmere på en rekonstruktion af en lettisk træborg, som de så ud, da korsridderne kristnede landet med sværdet i 1200-tallet. Vi skal på udflugt i Gauja Nationalpark. Ved den skandinavisk vikingebosættelse i Grobina, skal vi møde vikingernes efterkommere.

På vejen gennem Litauen kan vi i Palanga nå at besøge Europas største ravmuseum, som har mange spændende baltiske ravsmykker fra stenalderen.

Rejseleder på turen er Per Nielsen, sekretær i HARJAs bestyrelse, redaktør af "Fynboer & Arkæologi" og en kender af lettisk arkæologi, historie og kultur. Per Nielsen har arrangeret flere ture til Letland i samarbejde med Svend og Alice/Taxibus Ejby.

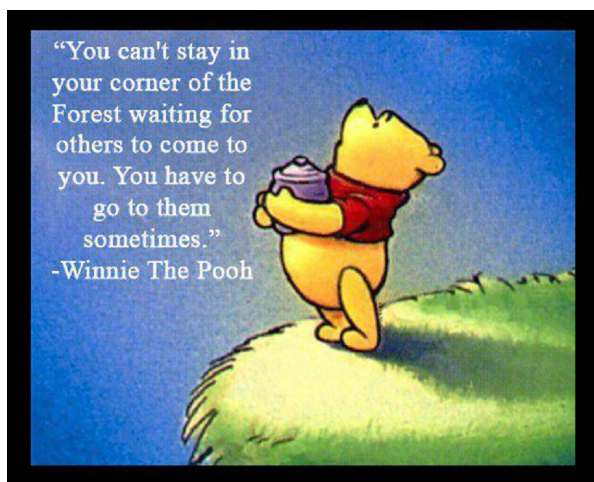
Turen starter fra Odense – og der kan aftales opsamling undervejs i Nyborg, Korsør og København.

Du kan se mere om programmet på Harjas hjemmeside: <https://harja.dk/home/>

Prisen per person er 8.500 kr. for et delt dobbeltværelse og 9.000 kr. for et enkeltværelse.

Tilmeldingsfristen er 1. februar.

Du tilmelder dig turen ved at kontakte Per Nielsen på mail: sprog-og-ide@mail.tele.dk

NB: Personer, der ikke er medlemmer af den arkæologiske forening HARJA, er velkomne til at deltage. Det kræver blot en indmeldelse i foreningen, dvs. 200 kr. ekstra.

Latvian Institute

En Lettisk personlighed:

Parkhistorikeren Anitra Tooma

I år fejrer Rigas ældste park, Viesturdārzs, sit 300-års jubilæum. En meget vidende person med grønne fingre genkalder

sig sit begivenhedsrige liv og deler historier herom ved hjælp af den nyeste teknologi. Med store dele af byen dækket af åbne rum og skove er Riga en god afspejling af en nation, der er gal med al natur. Men kun få af dens indbyggere kender de fascinerende oprindelser, som disse bylunger er opstået af gennem århundreder.

Anitra Tooma vil ændre dette. Denne veteran miljøforkæmper laver en række lydguider om Rigas parker og dykker ned i stier, monumenter og buske, som har været baggrunden for utallige gåture og romantiske

spadsereture.

For Anitra er det en lidenskab, ikke kun en opremsning af fakta.

”Det er dejligt at have et job, hvor jeg hele tiden lærer nye ting,” siger hun. ”Og jeg vil ikke bare være en talende mund - jeg vil male billeder i folks forestillinger.”

Anitra fik en grøn uddannelse på Bulduri Gartneri skole i Jūrmala og fik derefter en universitetsgrad i skovbrug. Under uafhængighedsbevægelsen i slutningen af 1980’erne var hun et hengivent medlem af Miljøbeskyttelsesklubben, som kæmpede for at stoppe sovjetisk økologisk hærværk og beskytte lettisk arv.

Hun arbejdede som journalist i mange år hos lettisk radio og miljømagasinet Vides Vēstis, og derefter skrev hun for fem år siden en populær guidebog om Rigas parker. For nylig har hun været projektleder hos byens parkmyndighed, Rigas dārzi un parki.

”De fleste af os kan ikke tage på rejser til udlandet lige nu, så vi går til vores parker,” siger hun. ”Og derfor virkede det som en god idé at lave en lydguide.”

Hun har lige afsluttet med at undersøge og optage den første del af projektet. Viesturdārzs ligger i den nordlig kant af byens centrum tilbage til det tidlige 18. århundrede. I 1710 erobrede Peter den Store Riga fra svenskerne efter en brutal otte måneders belejring. Efter at have gjort sit bedste for at den faldt, blev han forelsket i havnebyen og besøgte den hyppigt. Han fik en bolig bygget uden for bymuren, omkring hvilken han etablerede en hollandsk have, komplet med svanefyldte damme og over 3.500 importerede træer. Ingen af disse overlever i dag, men der er en mindesten, der minder om en ”fredselm”, der personligt blev planlagt af Peter i 1721 for at markere afslutningen på den store nordiske krig.

Efter Peters død forfaldt haverne. Men den 28. juni 1873 blev den første lettiske sangfestival afholdt i parken, det involverede 1.000 sangere og omkring 11.000 tilskuere. En berømmelsesmur, der fejrer lettiske komponister, blev rejst på stedet på hundredeårsdagen for dette musikalske vartegn.

I slutningen af det 19. århundrede blev Viesturdārzs forynget af den legendariske chefgartner i Riga Georg Kuphaldt, som fortsatte med at skabe mange af byens andre grønne områder. Og det udvikler sig stadig i dag.

For nylig er et sommerhus fra omkring 1900 i udkanten af parken blevet omdannet til Rigas mindste hotel.

Parkens mest fremtrædende vartegn er den eneste triumfbue i de baltiske stater. Alexander Gate blev bygget i 1817 for at fejre sejren over Napoleon og stod oprindeligt i den østlige ende af det, der i dag er Brīvības iela. Den 5. maj 1899 blev en gruppe strejkende arbejdere angrebet af kosakker ved porten, hvor 11 mennesker blev dræbt, hvilket udløste måneder med industriel uro kendt som Riga-oprøret. Monumentet blev flyttet til Viesturdārzs efter første verdenskrig. Her har det ført en mere fredelig eksistens.

En anden spændende historisk fodnote er lige på tværs af vejen fra parken. En mindeplade på væggen i det tidligere amerikanske konsulat afslører, at en ung Harvard-studerende ved navn John F. Kennedy i 1939 opholdt sig der et par nætter på sin europæiske ferie.

Viesturdārzs lydguide kan downloades gratis i appen "izi Travel". Det er i øjeblikket kun på lettisk, men versioner på andre sprog er planlagt.

Anitra planlægger også at producere guider om Vērmanes dārzs i hjertet af byen og Arkādijas parker i Pārdaugava og derefter takle den 3 km lange strækning af haver langs kanalen. Og hun vil undersøge historierne om bemærkelsesværdige individuelle træer. Desværre er mange af indehaverne af denne viden døde. Men hun håber at opleve en trævandring med Andrejs Svilāns, direktøren for Naturbeskyttelsesrådet, som er autoritet på emnet.

"Det ville være rigtig interessant for folk at finde ud af, hvilken slags bøg dette er? Og hvor gammel er den?" siger Anitra og stryger den glatte bark af et kæmpe træ i Viesturdārzs. "Og jeg har en drøm om, at der er et skilt ved siden af det pågældende træ, og en rungende mandlig stemme råber, "Dette er den største bøg i hele Riga!"

Tekst og fotos af Philip Birzulis.

En lettisk personlighed:

Folkekunstner Ausma Spalviņa

Mange letter mistede livet eller led mange år i eksil under de

besættende regimer i det 20. århundrede. Mød en kvinde, der har forvandlet sin personlige tragedie til en fejring af nationens håndværksarv.

Enhver, der har været vidne til en af de lettiske sangfestivaler, vil vide, at kostumer er lige så meget en del af magien som musikken. Denne flamme af farve og håndværk afspejler århundreders traditioner bevaret af folket gennem tykt og tyndt. Få mennesker personificerer dette fænomen bedre end Ausma Spalviņa. Hun blev deporteret til Sibirien som barn og er blevet en af landets mest respekterede folkedragt skabere, et kærlighedsarbejde der bringer glæde til de heldige bærere. I 1949 blev over 90.000 mennesker fra de baltiske lande forvist til Gulag i et forsøg fra regimet på at ødelægge hårdt arbejdende landmænd og skabe et monopol for kollektivt landbrug. En af disse udviste var Ausma, der var tre og et halvt år, straffet for forbrydelsen at have forældre og bedsteforældre, der ejede små jordbesiddelser.

Næsten hele familien, inklusive hendes gravide mor og en handicappet tante, der blev skubbet ind i toget i sin seng,

blev klemt ind i en kvægbil med 70 andre. Koldt, sulten og med kun lidt vand rejste de i over en måned til en arbejdslejr nær den sovjet-kinesiske grænse. Her arbejdede Ausmas forældre fra kl. 6 til kl. 23 på en kolhoz, men kun lidt af den mad, fangerne dyrkede, blev tilbage til dem selv. Familiens brødration var 300 gram om dagen, og Ausmas bedstemor døde af sult og gemte sin andel til sit barnebarn. De supplerede deres magre

kost med rhododendronblomster og vilde løg.

Efter hjemkomsten til Letland i 1957 fortsatte forfølgelsen i andre former. Efter at have tilsluttet sig de kommunistiske pionerer, mens hun var i Rusland, fratog en lærer Ausma sit røde tørklæde foran sine klassekammerater og kaldte hende en "fascistisk deporteret." Derefter blev hun nægtet retten til videreuddannelse på grund af sin baggrund.

"Det hele handlede om at tvinge folk i knæ og ydmyge dem så meget som muligt," siger hun. "Systemet var designet til at gøre dig nøgen, sultende og lydlig. Ringere end en slave."

Hun formåede til sidst at deltage i kurser i Hviderusland og derefter få et job som industriel væver på Valmiera Fiberglass Factory. Og mens hun var gravid med sin datter, begyndte hun at strikke og væve for at omgå mangler i sovjettiden.

"Vi letter er praktiske mennesker," siger hun. "Den første ting er at gøre noget nyttigt og først derefter tilføje skønhed."

Senere flyttede hun sammen med sin mand til Jelgava og fik et job på en tekstilfabrik. I sin fritid vævede Ausma i et håndværksstudie, lavede kostumer til kor og danseensembler og opdagede en verden til forskel fra russificeringen i Sovjetunionen. Og efter den nationale opvågnen i slutningen af 1980'erne rejste hun til udlandet med udstillinger af folke- dragter og begyndte at få en lind strøm af ordrer fra folk, der

ønskede deres egne kostumer. I dag arbejder hun med sin væv derhjemme og søger at imødekomme enkeltpersoners behov snarere end at fremstille masseprodukter. Hendes igangværende værker er som et etnografisk museum, der afspejler forskellige regionale stilarter og indsatsen fra medskabere som kobbersmede, der laver metalbesætningen.

*Tekst Philip Birzulis, LSM.lv
Fotos af Philip Birzulis og med tilladelse fra Ausma Spalviņa*

Julemad i Letland

Af Dita Schultz

I Letland er der gamle traditioner om hvad, hvor meget og hvorfor noget skal serveres juleaften. For eksempel, skal man have mindst 9 forskellige retter mad på bordet juleaften - det symboliserer at næste år nok skal blive velstående og frugtbar. Man serverer kyllingesteg som symboliserer held, fisk (gerne karpe) som symboliserer penge, peberkage (en blanding mellem brunkage og pebernødder) - masser af kærlighed, ærter - for at man skal ikke græder over noget. I tidens løb har det lettiske køkken udviklet sig og ændret sig. Men jeg tror i hvert fald på at hver juleaften kalder på en traditionelt lettisk ret.

Jamen hvad er det helt traditionelle lettiske køkken? Det er faktisk ret simpelt: alt det mad man selv kunne høste, opfodre eller samle i skoven (som bær eller svampe).

I min familie og især min mand kan rigtig godt lide 'pīrādziņi' (de minder lidt om pølsehorn hvor pølsen blot er skiftet ud med baconstykker), og man kan ikke forestille sig en lettisk fejring uden rasols, en kartoffelsalat med agurker, kød og ærter, en ægte steg eller de grå ærter (som jeg desværre ikke kan finde i danske butikker).

Her er mit bud på rasols og julesteg af skinke, som man sagtens kan lave her hjemme.

Ingen fejring uden rasols og ingen rasols uden fejring :) Hver lettiske familie har sin egen (familie)opskrift til

rasols og der findes nok ikke nogen letter der kan ikke lide rasols.

Til en stor skål rasols (ca 6-8 personer)

Ingredienser:

500 g kartofler, kogte med skind på	5 kogte æg
260 g konserveret fine ærter*	400 g kropølse (kogt pølse)
400 g marineret drueagurker	100 g mayonnaise
100 g creme fraiche	3 tsk. stærk sennep

Salt og peber efter smag

*kan købes i Lidl

Fremgangsmåde:

Pil skind af de kogte kartofler. Kropølse, æg, kartofler og drueagurker skal skæres i mindre stykker i samme størrelse som ærterne.

Alt sammen skal i den største skål du har, tilføj ærter, mayo, creme fraiche, sennep, salt og peber efter smag.

Rasols smager helt klart bedst dagen efter, så om muligt lav det dagen inden det skal spises og opbevar det i køleskabet

Ziemassvētku cepetis

Ingen jul uden julestegen. Server gerne ovnbagte kartofler (gerne krydret med lidt kommen) til.

Ca. til 8 personer

Ingredienser:

1,5 kg skinke culotte (med skind)   Sort peber (friskkværnet) og salt

Fremgangsmåde:

Kødet krydres med friskkværnet peber og salt der masseres grundigt ind.

Smelt 50 g smør på en varm pande og steg

4-5 fede hvidløg   50 g + 40 g smør

4 gulerødder   2 løg

Vand

Skræl lodret halverede gulerødder, samt halverede løg og steg dem indtil de er gyldne. Flyt dem over i en gryde.

Steg hurtigt halverede hvidløgfed i det sidste smør og tilføj dem i gryden.

Smelt nu 40 g smør og brun kødet godt og grundigt, derefter flyt det over i gryden.

Hæld nu vandet på panden og skrab alle rester sammen og hæld det over i gryden. Vandet skal kunne dække ca halvdelen af kødet, så mængden af vandet afhænger af hvor stor din gryde er samt hvor stort et stykke kød du har.

Dæk gryden med låg og kog op, derefter skal det simre i medium lav varme i ca 2 timer. Men det afhænger igen af hvor stort et stykke kød du har, hvor tyk eller tynd det er. Cepetis serveres varm og gerne med kartofler til.

*Opskriften er lånt fra bog "Naškoties bērņibā" af Zane Grēviņa

Pelēkie zirņi - grå ærter

Ingredienser:

250 ml grå ærter

1 løg

Salt (efter smag)

500 ml vand

2 bacon stykker

Peber (efter smag)

Fremgangsmåde:

1. Grå ærter skal stå i vand natten over. Dagen efter hældes vandet fra og ærterne skylles i rindende vand.

2. Hæld nyt vand i gryden, hæld ærterne i og kog dem i ca 40-50 min indtil de er færdige. Tilføj salt når de er næsten færdige. Det er vigtigt at fjerne skummet på toppen, mens de koger, samt hvis vandet koger ind, er det vigtigt at tilføje mere kogende vand.

3. Mens ærterne koger, skæres løg og bacon i mindre tern. Varm panden uden olie og steg kødet i et par minutter, tilføj derefter løg. Steg indtil det bliver flot gyldent.

Til sidst tilføjes friskkværnet sort peber.

4. Når ærterne er færdige, sis vandet fra. Hæld ærterne tilbage i gryden og lad dem "slappe af" i gryden i 5 min.

5. Server ærterne sammen med det stegte kød og løg. Ærterne kan desværre ikke let købes i Danmark.

Velbekomme!

Opskriften er fra Ditas mor.

Bestyrelsen

	Kirsten Gjaldbæk Kongstedvej 12 2700 Brønshøj Formand	3871 1825 Kirsten.gjaldbaek@gmail.com
	Niels Bendix Knudsen Lille Havelsevej 86 3310 Ølsted Næstformand	mobil 4031 2345 nbendix@mail.com
	Dita Schultz Vestervej 4 4621 Gadstrup Eventkoordinator, Web supporter.	mobil: 4075 4680 dita.schultz@gmail.com
	Lis Nielsen Rosenlundsvej 8 3650 Ølstykke Redaktør	mobil 2344 4179 Lishazel18@gmail.com
	Holger Pyndt Degnemose Alle 41 2700 Brønshøj Næstformand	holger.pyndt@gmail.com mobil 23633025
	Anda Dyrland-Parbst Horserød byvej 3 3000 Helsingør Kasserer og Webmaster	mobil 2016 0963 anda.parbst@gmail.com
	Peter Fjerring Frederik VI's Allé 6, 1th 2000 Frederiksberg Suppleant	mobil 2025 1783 peterfjerring@hotmail.com

Foreningen....

Foreningen Danmark-Letlands medlemsblad udsendes til alle medlemmer.

Indlæg og udklip er meget velkomne og sendes til redaktør Lis Nielsen (lishazel18@gmail.com). Vi kan ikke love at bringe alle indlæg, ligesom vi forbeholder os ret til at redigere i det indsendte. Vi ser gerne at artikler på engelsk eller lettisk er oversat når vi modtager dem.

Foreningen Danmark-Letland er stiftet i august 1992 i København af en kreds af private personer med interesse for Letland.

Formålet med foreningen er:

På alle måder at styrke og udvikle venskab mellem det lettiske og danske folk, samt oplyse om Letland.

Som medlem af foreningen kan optages enkeltpersoner, husstande, foreninger, virksomheder, kommuner, menigheder, organisationer mv. med interesse for dansk-lettiske relationer.

Foreningen er landsdækkende. De fleste arrangementer finder sted i Københavnsområdet, men der opfordres til lokalt arbejde også andre steder i landet.

Indmeldelse i Foreningen Danmark-Letland sker ved henvendelse/indbetaling til kasserer Anda Dyrhund-Parbst.

Foreningens girokonto er: 07 736 54

PS. Der bliver ikke udsendt girokort da det kun bruges af få. Bankoverførsel via netbank sker til:

Danske Bank, reg. 1551, konto 000 0773 654

Mærk venligst betalingen

”kont årstal navn” (kont 2020 P. Pedersen)

Årskontingent:

Enkeltpersoner	250 kr.
Husstande	350 kr.
Unge under 26 og pensionister	175 kr.
Organisationer m.m.	550 kr.

Nyttige adresser

Letlands Ambassade i Danmark,

Rosbæksvej 17, 2100 København Ø

Tlf. 3927 6000

embassy.denmark@mfa.gov.lv

www.am.gov.lv/copenhagen

Ambassadør: Alda Vanaga

Ambassadørens sekretær Inese Buike

Rådgiver/diaspora Liga Usilenoka

House Manager: Valdis Bormanis

Den Danske Ambassade i Letland,

Pils iela 11, Lv-1863 Riga, Latvia

Tlf. +371 6722 6210

rixamb@um.dk, www.ambriga.um.dk

Ambassadør: Flemming Stender

fleste@um.dk

Konsul/Attaché:

+371 6722 6210 ext. 16 /mob. +371 2612 1002

Det Danske Kulturinstitut i Riga,

Mūkusalas iela 3, Riga, LV-1423, Letland

Tlf.+371 728 99 94

Tlf.+371 728 82 21

[mailto: dki@dki.lv](mailto:dki@dki.lv)

Leder: Simon Drewsen Holmberg.

Det Danske Kulturinstitut i København

Vartov, Farvergade 27 L, 2. sal, 1463 Kbh K

Adm. direktør Camilla Mordhorst

Tlf.: +45 5219 5116

mail@danishculture.com

Foreningens hjemmeside: www.danmark-letland.dk

Webmaster: Anda Dyrland-Parbst

Kode til at se seneste numre af bladet: vairalat

KALENDER for 2021

Torsdag 7. april

**Generalforsamling i Kilden
Brøndbyøster**

Korrekt! Svaret på opgaven side 2 er Christianias julemarked i Grå Hal

Skulle du ikke komme til Christianias julemarked har du mulighed for at erhverve dig de smukke vanter på lettiskstrik.dk

---

Fortvivl ikke,

Du kan få grå ærter i Danmark,

De er godt nok svenske,

På postordre i alle tilfælde.

Hos sproutly.dk

<https://sproutly.dk/shop/fron-da/svenska-fron-da/graaerter#tab-description>:

Økologiske gråærter 500g til 3 kg, 1 kg 55 kr + porto

Redaktionen har dog ikke selv afprøvet netbutikken så erfaringer modtages gerne til oplysning for andre.

Hvis du ikke skal bruge dem nu og her, men engang i det nye år, så vil Niels Bendix gerne tage nogle poser med til Danmark fra Letland i januar. Ring og bestil på 40312345

Præsident Egils Levits fra Letland sammen med lettiske diasporaorganisationer på den lettiske ambassade i København. Foreningen Danmark-Letland var repræsenteret af tre bestyrelsesmedlemmer - Dita Schultz, Anda Dyrlund-Parbst og Holger Pjyndt.